MARIANNA GRETA, EWA TOMCZAK-WOŹNIAK
Łódź

**Szanse polskiego rolnictwa na inteligentną specjalizację
(*Smart Specialisation*) – na przykładzie polskiej, rolniczej
granicy wschodniej**

Wprowadzenie

Inteligentna specjalizacja (*smart specialisation*) regionów i wyzwania z nią związane zostały wprowadzone przez Komisję Europejską w związku z polityką spójności po 2013 roku, uwzględniającą Strategię Europa 2020. Inteligentna specjalizacja zakłada lepsze rozpoznanie wewnętrznych możliwości rozwojowych i zasobności regionu oraz skuteczniejsze kierowanie pomocy strukturalnej Unii Europejskiej (UE) na pobudzanie konkurencyjności i innowacyjności lokalnej. Dzięki temu region będzie innowacyjny, a pomoc strukturalna w większym stopniu przyczyni się do uwolnienia jego potencjału i kreatywności¹.

Inteligentną specjalizację zazwyczaj wiąże się ze Strategią Europa 2020 oraz polityką spójności UE pomijając powiązanie ze Wspólną Polityką Rolną i regionami rolnymi. Jednakże to właśnie obszary wiejskie, zdaniem autorów, kryją najwięcej nieodkrytych możliwości rozwojowych, natomiast współczesne rolnictwo nie jest już tylko tradycyjną produkcją żywności, ale to swoista przedsiębiorczość, która z gospodarstwa rolnego czyni profesjonalnie zarządzaną

¹ Piąty raport na temat spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej, DG Regio, Komisja Europejska, Bruksela 2010, s. 145 i dalsze.

ne przedsiębiorstwo rolnicze. Ponieważ inteligentna specjalizacja dotyczy wszystkich typów regionów, to również potencjał endogeniczny obszarów wiejskich będzie sukcesywnie wydobywany i odpowiednio ukierunkowywany. Zaś siłą sprawczą tego procesu będzie nie tylko wspólna polityka spójności, ale przede wszystkim Wspólna Polityka Rolna jako ta, która stworzona jest do stymulowania i napędzania rozwoju terenów wiejskich.

W niniejszym opracowaniu inteligentna specjalizacja rozpatrywana jest w sensie ogólnoeuropejskim natomiast próba odpowiedzi na pytanie postawione w tytule autorzy odnoszą do uwarunkowań polskich. Cel opracowania jest dwukierunkowy. Z jednej strony obejmuje on przedstawienie istoty *smart specialisation*, z drugiej zaś ukazanie możliwości i kierunków implementacji inteligentnej specjalizacji w rolnictwie. W procesie przygotowywania opracowania wykorzystano metody badania dokumentów oraz analizy piśmiennictwa i materiałów źródłowych (krajowa i zagraniczna literatura przedmiotu).

1. Misja inteligentnej specjalizacji – geneza, cele, warunki

Koncepcja inteligentnej specjalizacji wywodzi się z kręgu naukowego Katedry Ekonomii i Zarządzania Innowacjami Politechniki Federalnej w Lozannie, którą kierował Profesor D. Foray², późniejszy przewodniczący Grupy Eksperckiej powołanej w roku 2005 przez Komisarza UE ds. badań J. Potocnika. Założenia ten koncepcji oparto na znanych teoriach w polityce rozwoju regionalnego tj.:

- teorii produktu podstawowego,
- koncepcji elastycznej produkcji,
- teorii dystryktu przemysłowego,
- koncepcji klastra,
- strategii rozwoju regionalnego.

Ich bliższą charakterystykę zawarto w tabeli 1.

² D.Foray, P.A. David, B.H. Hall, *Smart specialisation. From academic idea to political instrument, the surprising career of a concept and the difficulties involved in its implementation*, Management of Technology & Entrepreneurship Institute, College of Management Of Technology, November 2011, s. 4–12.

Tabela 1

Teorie rozwoju regionalnego wykorzystane w formułowaniu założeń koncepcji inteligentnego rozwoju.

Lp.	Teoria rozwoju regionalnego	Krótką charakterystyka danej teorii
1.	Teoria produktu podstawowego	Jest to specjalizacja produkcyjna zakładająca przede wszystkim skupienie się na określonej grupie towarów, które mogą stać się konkurencyjnymi na rynkach zewnętrznych
2.	Koncepcja elastycznej produkcji	Koncepcja ta zakłada system oparty na elastycznej produkcji w małych i średnich firmach, który pozwala uzyskać specjalizację. Firmy mogą łatwo dostosowywać produkcję do warunków rynkowych i zapotrzebowania konsumentów, a dzięki temu łatwiej zidentyfikować i sprecyzować niszę rynkową w gospodarce globalnej i być konkurencyjnym w swej dziedzinie
3.	Teoria dystryktu przemysłowego Alfreda Marshalla	Teoria ta bazuje na efektach zewnętrznych. A. Marshall badał okręgi przemysłowe na terenie Wielkiej Brytanii i zwrócił uwagę na korzyści zewnętrzne wynikające z koncentracji, skupisk firm pojedynczych branż nazwanych przez Autora dystryktami przemysłowymi lub lokalnymi systemami produkcyjnymi. W związku z istnieniem licznych zakładów zachodziło nakładanie się czynników społecznych i produkcyjnych, a ponadto system ten charakteryzował się szerokim podziałem pracy między firmami
4.	Koncepcja klastra	Została sformułowana przez Michaela Portera i definiuje przestrzenie jako skoncentrowaną grupę przedsiębiorstw, instytucji i organizacji powiązanych ze sobą siecią pionowych i poziomych zależności często o charakterze nieformalnym poprzez skupianie zasobów. Dzięki temu pozwala to osiągnąć przewagę konkurencyjną danym przedsiębiorcom na rynku
5.	Strategia rozwoju endogenicznego	Ta teoria zwana jest też modelem wzrostu gospodarczego, definiuje ona postęp techniczny czyli akumulację wiedzy naukowo-technicznej i kapitału ludzkiego, jako skutek decyzji inwestycyjnych konsumentów i producentów. Wyróżnia się tu też trzeci podmiot tj. państwo jako podmiot podejmujący decyzje o alokacji kapitału. W tym modelu państwo ma wpływ nie tylko na poziom produkcji, ale także determinuje długookresową politykę wzrostu. Inwestycje bazują tu na jakości a nie na ilości

Źródło: opracowanie własne na podstawie m.in.: T. G. Grosse, *Przegląd koncepcji teoretycznych rozwoju regionalnego*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2002, nr 1 (8), s. 27 i dalsze oraz P. Churski, „Czynniki rozwoju regionalnego w świetle koncepcji teoretycznych”, <http://www.staff.amu.edu.pl/~chur/bibliografia/CZYNNIKI%20ROZWOJU%20REGIONALNEGO%20.pdf>.

Czynniki, które sprzyjały ożywieniu owych „starych” teorii w kierunku wykorzystania ich w specjalizacji inteligentnej to m.in.:

- trudna sytuacja gospodarcza i finansowa krajów,
- globalna konkurencja,

- sprecyzowanie przez UE branż, w których kraje członkowskie miałyby się specjalizować,
- wyzwania teraźniejszego i przyszłego okresu finansowego na lata 2014–2020, związane z badaniami, innowacyjnością i nowymi technologiami,
- trendy ku wsparciu biznesu i informatyzacji.

Czynniki te wkomponowują się w istotę *smart specialisation*, która w swej istocie jest optymalnym wykorzystaniem potencjału poszczególnych regionów i państw, poprzez najlepsze dopasowanie kierunków kształcenia i nauki do ich specyficznych uwarunkowań społeczno-gospodarczych, czyli dopasowanie w ramach trójkąta: nauka – gospodarka – edukacja. Konsekwencją będzie skierowanie interwencji publicznej na inicjatywy oraz projekty realizowane w ich obszarze. W myśl tej koncepcji każdy z regionów powinien zdefiniować swoje najważniejsze atuty i potencjał B + R w celu skoncentrowania środków na ograniczonej liczbie priorytetów, których realizacja zapewni wzrost jego konkurencyjności³.

Analizując powyższą definicję *smart specialisation* można skonstruować jej następujące cele⁴:

- przeciwdziałanie fragmentacji i duplikacji badań naukowych w ramach Europejskiej Przestrzeni Badawczej (ERA),
- osiągnięcie masy krytycznej w kluczowych dla konkurencyjności Europy obszarach i sektorach,
- rozprzestrzenianie technologii ogólnego zastosowania, zwłaszcza poprzez wykorzystanie ich w produktach i usługach,
- wzmocnienie lokalnych potencjałów w zakresie prowadzenia działalności B + R + I,
- wzmocnienie zaangażowania różnych interesariuszy w proces tworzenia strategii,
- programowanie i wdrażanie polityk w oparciu o dowody.

Realizacja powyższych celów ściśle wiąże się z warunkami implementacji założeń inteligentnej specjalizacji, wśród których wyróżnić można:

- trwałe miejsce w gospodarce regionu,

³ D. Foray, P.A. David and B. Hall, *Smart specialisation: the concept*, w: *Knowledge for Growth: Prospects for science, technology and innovation*, Report, EUR 24047, European Union, 2009, s. 4 i dalsze.

⁴ *Inteligentna specjalizacja – stymulacja przyszłego rozwoju inteligentnych specjalizacji*, „Panorama Inforegio” 2012, nr 44, s. 8 i dalsze.

- pokrewieństwo technologiczne,
- partnerstwo międzysektorowe wewnątrz regionu.

W koncepcji *smart specialisation* znajdują połączenie polityki naukowej i innowacyjne oraz przedsiębiorczości, w które wpisuje się również przedsiębiorczość rolnicza oraz polityka rozwoju regionalnego. Inteligentna specjalizacja jest więc odzwierciedleniem wzajemnych współzależności w trzech obszarach⁵:

- nauka i edukacja,
- gospodarka,
- zasoby endogeniczne, (rys. 1).

Rys. 1. Współzależności nauki i edukacji, gospodarki oraz zasobów endogenicznych w koncepcji *smart specialisation*

Źródło: opracowanie własne.

Aby region sprawdził się w koncepcji *smart specialisation* to ukierunkowanie najsilniejszego oddziaływanie winno być od zasobów endogenicznych w stronę dwóch pozostałych obszarów, choć jest to oddziaływanie dwukierunkowe (sprzężone). Mając na względzie powiązania powyższych trzech obszarów w *smart specialisation* uwzględnia się cztery zasady:

- konsekwencja trudnych wyborów,

⁵ Inteligentna specjalizacja – stymulacja przyszłego rozwoju inteligentnych specjalizacji, „Panorama Inforegio” 2012, nr 44, s. 8–13.

- konkurencyjność i wykorzystanie „przewag,
- komunikacja i klastry,
- kolektywne przywództwo.

Tabela 2

Zasady smart specialisation

Rodzaj zasady	Krótką charakterystyka
Konsekwencja trudnych wyborów	Ograniczona liczba priorytetów oparta na własnych mocnych stronach i międzynarodowej specjalizacji, unikanie powielania i rozdrobnienia w Europejskim Obszarze Badawczym (EOB) – koncentracja środków finansowych przekłada się na efektywne zarządzanie budżetem
Konkurencyjność	Mobilizacja talentów dzięki dopasowaniu potencjału B + R + I do potrzeb biznesu poprzez proces przedsiębiorczego odkrywania
Komunikacja i klastry	Rozwój klastrów światowej klasy i budowanie platform dla różnorodnych form kontaktu między sektorami wewnątrz regionu i poza nim, z myślą o wyspecjalizowanej dywersyfikacji technologicznej – to, co mamy, trzeba dostosować do tego, co ma reszta świata
Kolektywne przywództwo	Efektywne systemy innowacji to wspólne przedsięwzięcie oparte na partnerstwie publiczno-prywatnym (model poczwórnej elipsy) – eksperymentalna platforma dopuszczająca do głosu nieoczekiwanych interesariuszy

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Inteligentna specjalizacja – stymulacja przyszłego rozwoju inteligentnych specjalizacji*, „Panorama inforegio” 2012, nr 44, 8 i dalsze.

Opisane powyżej zasady są filarami smart specialisation, a co za tym idzie wytycznymi dla konstruowania lokalnie definiowanych programów transformacji gospodarczej (rys. 2) Zasady te również wspierają procesy tworzenia regionalnych/narodowych strategii badań i innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji o czym traktuje Przewodnik *Research and Innovation Strategies for Smart Specialisations* (RIS 3 GUIDE).

RIS 3 GUIDE spełniają pięć ważnych kryteriów⁶:

- pozwalają skoncentrować wsparcie w zakresie prowadzonej polityki i inwestycji na kluczowych krajowych/regionalnych priorytetach, wyzwaniach i potrzebach w zakresie rozwoju opartego na wiedzy, włącznie z działaniami

⁶ D. Foray, J. Goddard, X. G. Beldarrain, M. Landabaso, P. McCann, K. Morgan, C. Nauwelaers, R. Ortega-Argilés, *Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisations (RIS 3)*, Publications Office of the European Union, Luxemburg 2012, s. 11–18.

związanymi z technologią informatyczną i komunikacyjną (*Information and Communications Technology ICT*),

- wykorzystują mocne strony i przewagi konkurencyjne danego kraju/regionu oraz jego potencjał do osiągnięcia doskonałości,
- sprzyjają innowacjom technologicznym i praktycznym, stymulują inwestycje sektora prywatnego,
- prowadzą do pełnego zaangażowania interesariuszy, zachęcają do innowacyjności i eksperymentowania,
- są oparte na obiektywnych danych i dowodach oraz zawierają solidne systemy monitorowania i oceny.

Rys. 2. Filary *smart specialisation*

Źródło: opracowanie własne.

Opisane cele, warunki oraz zasady ostatecznie stanowią fundament odpowiedniego wyboru efektywnej inteligentnej specjalizacji dla regionu. Wybór specjalizacji w regionie powinien być poprzedzony analizą regionalnego kontekstu i potencjału innowacji, utworzeniem struktury zarządzającej, opracowa-

niem wizji przyszłości regionu, a także wyborem odpowiedniej liczby priorytetów. Następnie powinno nastąpić przygotowanie zestawu polityk i programów oraz opracowanie zestawu mechanizmów monitorowania i oceny. A zatem w procesie tworzenia strategii inteligentnej specjalizacji dla regionu znajdują się cztery analizy:

- analiza specjalizacji naukowych i technologicznych,
- analiza regionalnej specjalizacji gospodarczej,
- pogłębione badania klastrów i przeglądy partnerskie,
- metodologia foresightu (tabela 2).

Tabela 2

Analizy procesu tworzenia *smart specialisation*

Rodzaj analizy	Krótką charakterystyka
Analiza specjalizacji naukowych i technologicznych	Analizy specjalizacji inwestycji w sektorze B + R, publikacji i cytowań, a także wniosków patentowych i cytowań pochodzących od „praktyków”. Region dysponuje przewagą konkurencyjną w danej dziedzinie wówczas, gdy na jego obszarze występuje ponadprzeciętna koncentracja tych czynników, w porównaniu do wartości obserwowanej w danym kraju lub grupie państw
Analiza regionalnej specjalizacji gospodarczej	Przy pomocy analiz ilościowych oblicza się poziom specjalizacji gospodarki regionalnej w oparciu o dane dotyczące zatrudnienia (lub wartości dodanej). Współczynniki charakterystyczne dla danego miejsca pokazują, czy dany sektor jest nad-reprezentowany w gospodarce regionu w porównaniu do innych regionów czy państw
Pogłębione badania klastrów i przeglądy partnerskie	Chcąc wyjść poza dane liczbowe dostępne dla celów porównawczych można przeprowadzić badania o jakościowym charakterze w tych dziedzinach aktywności, w których region wykazuje względną specjalizację
Metodologia foresightu	Celem <i>foresightu</i> jest wychwycenie istniejących źródeł wiedzy eksperckiej na temat przyszłych trendów i pozyskanie ich dla celów związanych z podejmowaniem decyzji w chwili obecnej. Rolą <i>foresightu</i> jest nakreślenie potencjalnych ścieżek na przyszłość po to, aby pobudzić debatę poświęconą możliwym kierunkom rozwoju

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Krajowa strategia inteligentnej specjalizacji (KSIS), Wersja robocza*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2013, s. 14 i dalsze.

Analiza regionalnej specjalizacji gospodarczej z punktu widzenia podjętej w opracowaniu tematyki warta jest przybliżenia (tabela 3). Scharalteryzowane w tabeli rodzaje analiz służą dokonaniu głębokiej i kompletnej analizie regio-

nalnej specjalizacji gospodarczej, stanowiąc jej część składową i uzupełniając ją (rys. 3).

Rys. 3. Komplementarność analiz procesu tworzenia *smart specialisation*

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3

Zasoby endogeniczne w analizie regionalnej specjalizacji gospodarczej

Rodzaj zasobu	Czynniki brane pod uwagę przy ocenie potencjału zasobu w kontekście analizy regionalnej specjalizacji gospodarczej
Zasoby ludzkie	Atrakcyjność warunków pracy dla badaczy w porównaniu do innych możliwości na rynku pracy; ułatwienia w mobilności pracowników zajmujących się badaniami i innowacjami pomiędzy sektorem publicznym a prywatnym
Edukacja i badania	Obecność polityk i działań zapewniających pożądane umiejętności na rynku pracy; szeroka oferta i duża ilość szkoleń w dziedzinie przedsiębiorczości i kreatywnego podejścia do problemów; niezależność i transparentność organizacji edukacyjnych i badawczych
Infrastruktura cyfrowa	Istniejąca i planowana infrastruktura technologiczna w tym sieci szerokopasmowe oraz pozostałe usługi telekomunikacyjne i internetowe

Rodzaj zasobu	Czynniki brane pod uwagę przy ocenie potencjału zasobu w kontekście analizy regionalnej specjalizacji gospodarczej
	(zgodnie z Europejską Agendą Cyfrową)
Przedsiębiorczość lokalna	Warunki korzystne dla inwestycji kapitałowych, kapitału wysokiego ryzyka i aniołów biznesu; otoczenie biznesu sprzyjające powstawaniu nowych firm szczególnie MSP; działania wspierające młode innowacyjne firmy; obecność instrumentów ułatwiających komercjalizację produktów powstałych na drodze innowacji; uznanie dla regionalnych innowacji
Sektor publiczny	Obecność przyjaznych innowacjom przepisów w standardowych procedurach przetargowych; wprowadzanie innowacji do sektora publicznego
Finanse	Przewidywalność ram finansowych (budżetowych); stabilność i przewidywalność publicznych inwestycji w sektorze badań, edukacji i innowacji; optymalna równowaga między finansowaniem innowacji w sposób zinstytucjonalizowany i konkurencyjny; efektywność mechanizmów wsparcia; dostęp i wykorzystanie prywatnych źródeł wsparcia finansowego
Ewaluacja	Instytucjonalizacji oceny „ex-post” polityki innowacji i mechanizmów wsparcia poprzez działania oceniające; transparentna i zrozumiała ocena projektów badawczych i innowacyjnych oraz projektodawców i realizatorów w oparciu o jakość; monitorowanie rezultatów polityki innowacji i mechanizmów wsparcia w oparciu o wskaźniki

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Krajowa strategia inteligentnej specjalizacji (KSIS), Wersja robocza*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2013, s. 2–14

2. Koncepcja inteligentnej specjalizacji a perspektywy wdrożenia jej do rzeczywistości polskich regionów

Zarówno w perspektywie finansowej 2007–2013, jak i w bieżącej perspektywie 2014–2020 zgodnie z wytyczną szczególnego wspierania regionów najsłabszych, funkcjonowały i będą funkcjonować w Polsce programy operacyjne ukierunkowujące dodatkowe strumienie wsparcia finansowego do regionów Polski wschodniej. Są to odpowiednio: w latach 2007–2013 Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej (PO RPW) i w latach 2014–2020 Program Operacyjny Polska Wschodnia (PO PW). Wschodnie regiony Polski charakteryzują się dużym udziałem rolnictwa i innych tradycyjnych rodzajów działalności. Ponieważ w regionach tych dominują względnie zacofane obszary wiejskie, w opracowaniu skupiono się na rozważaniach możliwości implementacji koncepcji *smart specialisation* właśnie w tych obszarach Polski. W zawiązku z powyższym, obszarami objętymi analizą w kontekście potencjalnej implementacji

inteligentnej specjalizacji były województwa: warmińsko-mazurskie; podlaskie, lubelskie, świętokrzyskie i podkarpackie.

Dane zawarte w tabeli 4 stanowią syntetyczną prezentację wyników przeprowadzonej analizy w kontekście potencjalnego ukierunkowania *smart specialisation*, uzupełnionych jednocześnie o krótką charakterystykę poszczególnych regionów, która stanowiła bazę startową dla podjętych rozważań. Charakteryzuje zatem przewagi endogeniczne poszczególnych regionów oraz już podjęte, bądź też sugerowane, kierunki specjalizacji.

Warto zauważyć, iż poszukiwanie inteligentnej specjalizacji w Polsce wschodniej przyczyni się do rozwoju gospodarczego tychże obszarów z wykorzystaniem badań i innowacji, bowiem jedną z dziedzin objętych dofinansowaniem w ramach PO RPW i PO PW jest rozwój inteligentny (edukacja, innowacje). Takie ukierunkowanie wsparcia walnie przyczyni się do ilości i potencjału firm tworząc m.in. parki naukowo-technologiczne.

Tabela 4

Koncepcja *smart specialisation* dla województw Polski wschodniej

Województwo	Krótką charakterystyka	Możliwe ukierunkowanie <i>smart specialisation</i>
Warmińsko-mazurskie	<ul style="list-style-type: none"> – niski poziom konkurencyjności przedsiębiorstw (udział firm regionu w krajowych nakładach inwestycyjnych to 2,3%), – niski poziom przedsiębiorczości (liczba przedsiębiorstw osób fizycznych na 10 tys. mieszkańców plasuje region na przedostatnim miejscu w Polsce), – niska ocena atrakcyjności inwestycyjnej regionu (w woj. zarejestrowanych jest około 290 podmiotów z kapitałem zagranicznym, co plasuje region na 13 miejscu w Polsce); – niski popyt wewnętrzny (poziom przeciętnych wynagrodzeń to 88% średniej krajowej) 	<p>Wybrane inteligentne specjalizacje:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ekonomia wody – wykorzystanie największych zbiorników wód powierzchniowych w Polsce, – żywność wysokiej jakości, – drewno i meblarstwo <p>Impulsem pobudzającym działania na rzecz implementacji <i>smart specialisation</i> mogłoby być utworzenie klastra rolnego we współpracy z województwem podlaskim</p>
Podlaskie	<ul style="list-style-type: none"> – region zielony, otwarty, dostępny i przedsiębiorczy, – największa ilość terenów objętych ochroną w formie parków narodowych i siecią Natura 2000, – stosunkowo mała gęstość zaludnienia i wysoki udział lasów w powierzchni 	<p>Sugerowane specjalizacje:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ekożywność, – ekoturystyka <p>Impulsem pobudzającym działania na rzecz implementacji <i>smart specialisation</i> mogłoby być utworzenie klastra rolnego we współpracy</p>

Województwo	Krótką charakterystyką	Możliwe ukierunkowanie <i>smart specialisation</i>
	województwa, – peryferyjne położenie w UE postrzegane jako walor rozwojowy, – doskonałe uwarunkowania dla produkcji rolniczej (mleko) i innych produktów i usług o wyznaczniku „ekologiczne i zielone”.	z województwem warmińsko-mazurskim
Lubelskie	– stosunkowo wysoki potencjał akademicki i badawczo-naukowy, – charakter wiejski i rolniczy województwa, – wysokie walory turystyczne regionu przy jednoczesnej bardzo słabej infrastrukturze turystycznej i drogowej.	Sugerowana specjalizacja to: – ukierunkowanie na turystykę w tym agro- i ekoturystykę, – wykorzystanie potencjału naukowo-badawczego w połączeniu korzystnym położeniem na szlaku transferu wiedzy i technologii wschód-zachód
Świętokrzyskie	– rozwinięta baza wypoczynku ekskluzywnego, – wysoko rozwinięta funkcja uzdrowiskowa, – działalność badawczo-rozwojowa w dziedzinie kosmetyki	Wybrane kierunki specjalizacji: – efektywne wykorzystanie energii; – turystyka medyczna – branża targowo-kongresowa Klaster energetyczny we współpracy z województwem podkarpackim. Impulsem pobudzającym działania na rzecz implementacji <i>smart specialisation</i> mogłoby być również utworzenie klastra ekoturystyki we współpracy z województwem podkarpackim
podkarpackie	– unikalne walory krajobrazowe i nieskażona przyroda, – pierwsze miejsce pod względem innowacyjności Doliny Lotniczej (około 100 firm branży lotniczej zatrudniające ponad 23 tys. ludzi), – niezłomne nastawienie władz samorządowych na twórcze wykorzystanie własnych atutów	Wybrane kierunki specjalizacji: – nowoczesny przemysł lotniczy, – czyste środowisko. Klaster budowlany we współpracy z województwem budowlanym. Klaster lotniczy. Impulsem pobudzającym działania na rzecz implementacji <i>smart specialisation</i> mogłoby być również utworzenie klastra „ekoturystyki” we współpracy z województwem świętokrzyskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014–2020*; *Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020*, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Projekt w wersji z dnia 19 marca 2013 roku; P. Nowicka, A. Dąbrowska, W. Dziemianowicz, K. Szmigiel-Rawska, *Innowacyjne specjalizacje Województwa Świętokrzyskiego (Raport cząstkowy do aktualizacji Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Świętokrzyskiego)*, Warszawa 2010; J. Wilkin, *Kierunki przemian obszarów wiejskich, możliwości odchodzenia z rolnictwa do zawodów poza-*

rolniczych, w tym rozwój pozarolniczych sektorów na wsi, ekspertyza wykonana na zamówienie Departamentu Polityki Regionalnej UMWL, Lublin 2012, s. 4 i dalsze.

Przeprowadzona na podstawie zaprezentowanych w tabeli 4 danych analiza pozwoliła na sformułowanie pewnych wniosków:

- województwa świętokrzyskie i podkarpackie bazując na swym potencjale endogenicznym są w trakcie tworzenia dwóch wspólnych klastrów: świętokrzysko-podkarpackiego klastra energetycznego oraz podkarpacko-świętokrzyskiego klastra budowlanego,
- obok współpracy międzyregionalnej w województwie podkarpackim wyraźnie zauważyć można tendencję do utworzenia wewnętrznego klastra lotniczego,
- województwo lubelskie winno w swej specjalizacji wykorzystać potencjał turystyczny oraz potencjał naukowo-badawczy w połączeniu korzystnym położeniem na szlaku transferu wiedzy i technologii wschód-zachód. Istnieje tu bowiem możliwość szerokiej współpracy z silnymi ośrodkami w Polsce i innych krajach UE, a także ścisłej współpracy z jednostkami naukowo-badawczymi za wschodnią granicą Polski,
- impulsem pobudzającym działania na rzecz implementacji *smart specialisation* mogłoby być utworzenie klastra „ekoturystyki” w ramach współpracy województw świętokrzyskiego i podkarpackiego,
- województwa warmińsko-mazurskie i podlaskie, winny rozpocząć współpracę w kierunku utworzenia klastra rolnego, bazując na endogenicznych potencjałach wodnym, rolnym i leśnym (przy dodatkowym ukierunkowaniu w stronę agroturystyki i ekoturystyki).

Utworzenie klastra rolnego między województwami warmińsko-mazurskim i podlaskim pozwoliłoby m.in. na:

- stworzenie udoskonalonej oferty produktowej,
- pobudzenie przedsiębiorczości wiejskiej w kierunku agroturystyki (woj. warmińsko-mazurskie) oraz turystyki wiejskiej i ekoturystyki (woj. podlaskie),
- stworzenie warunków rozwoju technologicznego dla przemysłu rolno-spożywczego,
- rozwinięcie rolnictwa ekologicznego (zielone płuca Europy wschodniej).

Zrealizowanie powyższych sugestii przyczyniłoby się do ukształtowania wizerunku województw, jako „doskonałości technologicznej”⁷ w szeroko pojętej branży rolnej (produkcja rolno-żywnościowa, przemysł spożywczy, drzewny) i lokalnych surowców budowlanych, a o to chodzi w koncepcji *smart specialisation*.

Podsumowanie

Przeprowadzone w niniejszym opracowaniu rozważania upoważniają do stwierdzenia, iż koncepcja *smart specialisation* nie jest adresowana czy też „stworzona” wyłącznie dla regionów nierolniczych, tak jak to powszechnie mogłoby się wydawać. Rolnictwo i obszary wiejskie nie są pozbawione kreatywności i potencjału koniecznych dla skutecznej realizacji powyższej koncepcji. Potwierdzają to wnioski z analizy możliwego ukierunkowania *smart specialisation* wschodnich regionów Polski, czyli regionów w których dominują obszary wiejskie. W poddanych obserwacji województwach oprócz wykorzystania potencjału technologicznego i naukowo-badawczego (klastery energetyczny, budowlany, lotniczy, włączenie się ośrodków naukowych w nurt transferu wiedzy i technologii wschód-zachód), uwzględnia się również potencjał ekoturystyczny drzemący w obszarach wiejskich. W wyniku analizy Autorzy znaleźli pewną lukę specjalizacyjną, którą można byłoby zapłacić proponowanym klastrem rolnym. Tak przyjęte specjalizacje z pewnością przyczyniłyby się do przyspieszenia procesu „doganiania” bardziej rozwiniętych regionów Polski i innych krajów członkowskich UE, co przecież stanowi cel nadrzędny koncepcji *smart specialisation*.

Powołanie się na przyjętą w XVIII wieku tezę fizjokratów o wyłącznej produktywności pracy w tym sektorze, potęgowanej siłami natury i szczególnym charakterem tegoż czynnika produkcji, jakim jest ziemia, pozwala domniemywać, iż po regionach rolnych można oczekiwać nawet „wzmocnionej” realizacji koncepcji inteligentnej specjalizacji. Co prawda, przy aktualnym postępie technologiczno-informacyjnym nie należy przyjmować tego stwierdzenia bezpośrednio, bowiem ponad dwa wieki mijają już od doktryn ekonomicznych fizjokratów gdzie sytuacja gospodarcza krajów europejskich uległa diametralnej

⁷ Rozumianej jako postrzeganie polskich obszarów wiejskich, jako obszary rozwinięte i szeroko wykorzystujące nowości technologiczne i innowacje w zakresie zarówno funkcjonowania przedsiębiorstw, jak i gospodarstw rolnych.

zmianie. Jednakże, przeprowadzone rozważania pozwalają stwierdzić, iż regiony rolne mogą z powodzeniem spełnić warunki inteligentnego wyspecjalizowania. Zresztą już w celach koncepcji *smart specialisation*, przyjęto dążenie do wzmocnienia lokalnych potencjałów, co odnosi się również do obszarów wiejskich. Na uwagę zasługuje również spotykana w literaturze opinia, iż w odniesieniu do terenów rolnych przyjmuje się, iż czynnikiem inteligentno-specjalizotwórczym jest klaster. Z uwagi na fakt, iż wszystkie polskie regiony przygraniczne o charakterze rolnym funkcjonują w ramach euroregionu, a ten potraktować można jako klaster naturalny, to drogą dedukcji dojść można do wniosku, że w polskich obszarach rolnych także tkwi potencjał do inteligentnej specjalizacji.

Literatura

- Churski P., *Czynniki rozwoju regionalnego w świetle koncepcji teoretycznych*, <http://www.staff.amu.edu.pl/>.
- Foray D., David P.A., Hall B., *Smart specialisation: the concept*, w: *Knowledge for Growth: Prospects for science, technology and innovation*, Report EUR 24047, European Union, 2009.
- Foray D., David P.A., Hall B.H., *Smart Specialisation. From Academic Idea to Political Instrument, the Surprising Career of a Concept and the Difficulties Involved in its Implementation*, Management of Technology & Entrepreneurship Institute, College of Management Of Technology, November 2011.
- Foray D., Goddard J., Beldarrain X.G., Landabaso M., McCann P., Morgan K., Nauwelaers C., Ortega-Argilés R., *Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisations (RIS 3)*, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2012.
- Grosse T.G., *Przegląd koncepcji teoretycznych rozwoju regionalnego*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2002, nr 1 (8).
- Inteligentna specjalizacja – stymulacja przyszłego rozwoju inteligentnych specjalizacji*, „Panorama Inforegio” nr 44 (zima 2014).
- Krajowa strategia inteligentnej specjalizacji (KSIS), Wersja robocza*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2013.
- Nowicka P., Dąbrowska A., Dziemianowicz W., Szmigiel-Rawska K., *Innowacyjne specjalizacje Województwa Świętokrzyskiego (Raport cząstkowy do aktualizacji Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Świętokrzyskiego)*, Warszawa 2010.

- Piąty raport na temat spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej*, DG Regio, Komisja Europejska, Bruksela 2010.
- Polska 2030 wyzwania rozwojowe*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa, lipiec 2009.
- Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki*, Aktualny projekt Strategii po ponownych uzgodnieniach międzyresortowych, Lipiec 2011.
- Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014–2020*, Lublin 2013.
- Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020*, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Projekt w wersji z dnia 19 marca 2013 roku.
- Uchwała nr 135/11 Zarządu Województwa Świętokrzyskiego, Z dnia 16 lutego 2011 w sprawie: wskazanie innowacyjnych specjalizacji rozwoju gospodarki województwa świętokrzyskiego stanowiących podstawę do przygotowania projektu Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Świętokrzyskiego.
- Wilkin J., *Kierunki przemian obszarów wiejskich, możliwości odchodzenia z rolnictwa do zawodów pozarolniczych, w tym rozwój pozarolniczych sektorów na wsi, Ekspertyza wykonana na zamówienie Departamentu Polityki Regionalnej UMWL*, Lublin 2012.

**Whether the Polish farming is giving chances of The Smart
Specialisation – an attempt of the search of the answer on Polish, agri-
cultural eastern border**

Summary

The study is an attempt of the answer to a question whether the Polish farming is giving chances of the intelligent specialisation. Seeking this answer found it place in the first part of the study when an essence of the intelligent specialization and objective arguments are taken into consideration. Formulating the answer affirmatively, in the second part of the study, there was offered a possibility of using the concept of the intelligent specialisation in the Polish practice of the village and farming development, relating the theory to the practice of typically agricultural areas.

Keywords: farming, multifunctionality of the farming, European integration, intelligent specialization.

Translated by Marianna Greta and Ewa Tomczak-Woźniak